

Voimmeko oppia historiasta?

■ Jan Kunnas

Yksi yliopistoni professoreista kommentoi väitöskirjani varhaista versiota todeten, että harva uskoo enää historian olevan elämän opettaja (*Historia est Magistra Vitae*). Alkuhämmennyksen jälkeen väite kääntyi inspiraation lähteeksi, koska se herätti lukuisia kysymyksiä. Jos emme usko siihen, että voimme oppia historiasta, niin mikä sitten on oppiaineen oikeutus ja tarkoitus? Jos tutkimme vain omaksi iloksemme, millä oikeudella käytämme harrastukseemme veronmaksajien rahoja? Jos taas tarkoituksena on vain esittää viihdyttäviä tarinoita historiasta lukijoiden viihdyttämiseksi, miksi emme vain keksi niitä?

En tarkoita, että kaikesta historiallisesta tutkimuksesta, kuten muustakaan akateemisesta tutkimuksesta, pitäisi olla välitöntä käytännön hyötyä. Uskon kuitenkin, että luopuminen Ciceron hellimästä ajatuksesta, että voisimme oppia historiasta,¹ olisi suuri menetys sekä tutkimukselle että ympäröivälle yhteiskunnalle. Voltaire tiesi, että menneisyyden merkittävät virheet ovat monilla tavoin hyödyllisiä. Voimme kenties ottaa oppia vanhoista virheistä, ja toisaalta saatamme löytää toivorikkaita oivalluksia vanhoista menestystarinoista. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on pyrittävä ymmärtämään taustalla vaikuttavia prosesseja pelkän menneisyyden rekonstruktion sijasta.

Tuoreena historian tohtorina minulla on edelleen tallella vilpitiön usko siihen, että voimme oppia jotain historiasta. Väitöskirjassani tarkastelin Suomen energiankulutuksen ympäristövaikutuksia. Erityisenä huomion kohteena

1 *Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur?* (Cicero, *De Oratore II*, 36).

oli rikkidioksidipäästöjen ja hiilidioksidipäästöjen kehityksen erkaantuminen 1970-luvulla. Miksi rikkidioksidipäästöt lähtivät laskuun 1970-luvulla, mutta hiilidioksidipäästöt eivät? Voidaanko ilmastonmuutoksen torjunnassa ottaa oppia rikkidioksidipäästöjen ja muiden happamoittavien päästöjen aiheuttaman happaman sateen menestyksekkästä vähentämisestä? Uskon, että voimme, mutta historian opetukset ovat harvoin yksiselitteisiä.

Väitöskirjassani väitin, että pääasiallinen syy rikkidioksidipäästöjen vähenemiselle 1970-luvulla oli tuotantotaloudellisista syistä tehdyt muutokset teollisuusprosesseissa. Merkittävin yksittäinen tekijä oli metsäteollisuuden siirtyminen sulfiittiselluloosan valmistuksesta sulfaattiselluloon. Jälkimmäinen prosessi tuotti halvempaa ja lujempaa paperia sekä sivutuotteena pienempiä rikkidioksidipäästöjä. Pelko happaman sateen mahdollisesti aiheuttamista vaikutuksista metsiin ja vesistöihin vauhditti rikkidioksidipäästöjen vähentämistä 1980-luvun puolivälistä lähtien. Huolta Suomen metsien ja metsätalouden tulevaisuudesta lisäsivät erityisesti uutiset Saksan metsien kuolemista. Vaadittiin rikinpoistolaitteistojen asentamista ja rajoitettiin polttoainesten rikkisisältöä. Vaikkakin Suomen metsiin kohdistuva uhka mahdollisesti yliarvioitiin, ilman aktiivisia vähennystoimia päästöt olisivat lopulta saavuttaneet tason, jolla Suomen metsät olisivat saaneet vakavia vaurioita. Tämä taas olisi vahingoittanut Suomen taloutta merkittävästi, siksi rikkipäästöjen rajoittaminen oli myös Suomen talouselämän etujen mukaista.

Ympäristön kannalta ei ole väliä, onko päästövähennysten taustalla aito huoli ympäristön tilasta vai onko se sivutuote puhtaasti taloudellisista syistä tehdyistä muutoksista teknologiaan.

Sillä on kuitenkin suuri merkitys tulevien ilmastomuutosta koskevien päätösten kannalta. Prosessimuutosten sivutuotteena tapahtunut rikki-dioksidipäästöjen lasku 1970-luvulla luo toivoa, että päästöjen vähennykset voivat olla osa normaalia teknologista kehitystä. Huoli ympäristöstä – ja siitä johtuvat poliittiset päätökset – voivat jouduttaa teknologista muutosta luoden Porterin-hypoteesin mukaisen tilanteen, jossa kaikki voittavat. Hypoteesin mukaan ympäristönsuojelu voi parantaa kilpailukykyä. Jos taas ympäristössä näkyvien vaurioiden on tultava selvästi näkyviin ennen kuin ne luovat riittävän paineen päästöjen vähentämiseksi, tulevaisuus näyttää synkältä. Kun vauriot ovat tarpeeksi näkyvät kääntääkseen myös ilmastoskeptikon pään, on jo liian myöhäistä.

On arvioitu, että yli kahden asteen suuruinen ilmaston lämpeneminen nykyisestä aiheuttaisi merkittäviä yhteiskunnallisia ja ympäristöllisiä mullistuksia. Ilmastomuutoksen rajoittaminen alle tämän tason vaatisi kuitenkin vähintään 50 prosentin maailmanlaajuisista kasvihuonekaasujen päästövähennystä vuoteen 2050 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen vaatisi 80 prosentin vähennyksen kehittyneiden maiden kasvihuonekaasupäästöihin. Tavoite tuntuu tyrmäävältä, mutta haposateiden torjunnan kansainvälinen menestystarina luo uskoa, että tavoite on mahdollista saavuttaa. Kun vihdoin saavutettiin yksimielisyys tarpeesta vähentää rikkidioksidin ja muiden happamoittavien yhdisteiden päästöjä, niin päästöt putosivat nopeasti. Esimerkiksi Suomessa rikkidioksidin päästöt laskivat 87 prosentilla vuodesta 1980 vuoteen 2001.

Montrealin sopimus otsonikerrosta tuhoavien yhdisteiden kieltämisestä on Cass R. Sunsteinin

mielestä toinen inspiroiva esimerkki kansainvälisestä yhteistyöstä maailmanlaajuisen ympäristöongelman ratkaisemiseksi.

Molemmissa tapauksissa muutama yksittäinen maa näytti esimerkkiä yksipuolisilla päästövähennyksillä. Happamoittavien yhdisteiden suhteen Ruotsi näytti esimerkkiä saaden ensin muut Pohjoismaat taaksensa. Yläilmakerrosta otsonikerrosta tuhoavien aineiden käytön rajoittaminen taas sai alkuunsa Yhdysvaltojen yksipuolisilla toimilla. Omalla esimerkillään se kykeni ylittämään EU:n edeltäjän, Euroopan yhteisön, skeptisyyden ja haluttomuuden lainsäädännöllisiin toimiin. Loppujen lopuksi ongelman ratkaisu osoittautui selvästi ennakoitua halvemmaksi, mikä helpotti vähemmän innokkaiden maiden mukaantuloa.

Nyt on Euroopan unionin vuoro ottaa aloite käsiinsä. EU:n yksipuolinen sitoutuminen 20 prosentin vähennykseen kasvihuonekaasupäästöihin vuoteen 2020 mennessä on hyvä alku, vaikka suurempaan olisi tarvetta.

Kirjallisuus

- Sunstein, Cass R. 2007: *Worst-Case Scenarios*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Kunnas, Jan 2009: *Fire and Fuels: CO₂ and SO₂ Emissions in the Finnish Economy, 1800 – 2005* (väitöskirja). Firenze: Yliopistollinen Eurooppa-instituutti [<http://hdl.handle.net/1814/11753>].
- Porter, Michael 1991: "America's green strategy", *Scientific American*. Vol. 264, No. 4, p. 96.
- Voltaire 1970: "On the Usefulness of History", teoksessa Stern, F. (toim.), *The Varieties of History: From Voltaire to the Present*. Macmillan, p. 46.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, joka puolusti väitöskirjansa 15.6.2009 Yliopistollisessa Eurooppa-instituutissa Firenzessä.